

Jana Balegová: In ilicis umbra ... Ján Bocatius ako bukolik. Košice: Katedra romanistiky a klasickej filológie Univerzity P. J. Šafárika 2016. 234 s.

POSUDOK

V súlade so svojím odborným zameraním a s vedecko-výskumnými záujmami predkladá Mgr. Jana Balegová, PhD., pracovníčka Katedry romanistiky a klasickej filológie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, rozsiahlu prácu o bukolických básňach Jána Bocatia.

Ide o nepochybne vhodnú voľbu. Ján Bocatius (1569 – 1621) sa totiž po štúdiách v centre reformácie vo Wittenbergu na celé desaťročia pevne usadil v Košiciach a pôsobil tu vo vysokých funkciách. Medzi vysoké funkcie treba zaradiť nielen postavenie rektora školy, no celkom nepochybne najmä jeho vrcholné postavenie v mestskej samospráve ako *iudex civitatis*, mestský richtár. Druhým, v tomto prípade určite ešte dôležitejším dôvodom jej voľby, sa stala Bocatiová literárna produkcia; po Csonkovom súbornom vydaní diela sa totiž ukazuje, že v ňom zrejme máme vôbec najplodnejšieho autora záverečnej fázy humanizmu na Slovensku, ktorý bol za svoju tvorbu navyše ocenený prestížnym titulom poeta *laureatus caesareus*. Ocenenie získal od cisára Rudolfa II. Tretím podporným dôvodom pre voľbu tejto témy sú básnikove styky s českými a nemeckými humanistickými autormi a štvrtým, v kontexte dejín Uhorska nemenej vážnym dôvodom, bude jeho protihabsburské vystupovanie v službách Jána Bočkaja a Gabriela Bethlena, domácich uchádzačov o trón.

Ján Bocatius, pôvodným menom Johannes Bock, teda nepochádzal z Uhorska. Narodil sa v mešťanskej rodine hornolužického Vjetošova/Wetschau na východe dnešného Nemecka. Patrí do početnej skupiny humanistických vzdelancov, ktorí sa dobre uplatnili mimo svojho rodiska. Do Uhorska prišiel najneskôr roku 1592 a po piatich rokoch učiteľovania v Prešove sa stal rektorom školy v Košiciach. Tu si získal veľké uznanie, ba angažoval sa aj politicky a roku 1599 sa vyšvihol až do funkcie richtára.

Samozrejme, Jána Bocatia dnes vnímame predovšetkým ako básnika, ktorý vydal impozantnú zbierku *Hungaridos libri poematum quinque*. Zbierka vyšla v Bardejove roku 1599 a názvom chcela pripomínať Vergiliovu Eneidu. Bocatius ju venoval cisárovi Rudolfovi II. ako prejav vďaky za dekorovanie titulom *poeta laureatus* a za nobiletovanie, t. j. povýšenie do šľachtického stavu. Slovenské bádanie sústredovalo svoju pozornosť najprv na tretiu knihu, obsahujúcu svadobné a ľúbostné básne. Bocatius ich venoval Prešovčankám Rubelle a Elsule, ktorá sa napokon stala jeho manželkou.

Pre našu kultúru objavil básne zbierky *Hungaridos libri poematum quinque* významný znalec staršej literatúry Slovenska Jozef Minárik (1922 – 2008). Časť z nich zaradil do svojej významnej antológie *Z klenotnice staršieho slovenského písomníctva*, 2. (Bratislava: Tatran 1985, s. 161 a 164 – 172). Medzi jeho zásluhy patrí aj to, že na ďalšie skúmanie diela nášho latinského básnika usmernil Martu Kerul'ovú, dnes profesorku univerzity v Nitre. Vo zväzku *Latinský humanizmus* (2008), antológii vydavateľstva Kalligram a Ústavu slovenskej literatúry SAV, nenašli Bocatiove verše miesto iba preto, že sa uplatnila zásada, podľa ktorej zväzky majú obsahovať nie ukážky, ale výlučne kompletne diela. Na tretiu knihu uhorského pentateuchu *Nuptialia* sa úspešne zamerala pracovníčka literárno-vedného ústavu SAV Oľga Vaneková, keď v obhájenej dizertácii roku 2013 *Ján Bocatius a rímska elégia* usúvzťažnila Bocatiove ľúbostné básne ku klasikom rímskej ľúbostnej elégie. Pozornosť slovenských bádateľov však pritiahli aj iné Bocatiove diela. Okrem prebásnenia žalmov k nim prirátame najmä voľné elégie. Im sa roku 2013 venovala v takisto obhájenej dizertačnej práci *Biblická parafráza Juraja Purkirchera a Jána Bocatia* Eva Taranová.

Samozrejme, treba dodať, že výrazný podiel na vzniku uvedených prác má moderné súborné vydanie básní v dvoch zväzkoch z roku 1990 *Opera quae extant omnia poetica* a v nadväznosti na ne súbor próz vo zväzku *Opera quae extant omnia prosaica* z roku 1992. Ako editor ich pripravil maďarský bádateľ Ferenc Csonka a vydalo akademické vydavateľstvo v Budapešti.

Jana Balegová teda nadväzuje na síce pomerne krátku, ale produktívnu tradíciu slovenskej literárnej vedy. Na rozdiel od svojich predchodcov sa Balegová zameriava na dosiaľ u Bocatia takmer neprebádaný bukolický žáner. Tú predstavuje jeho vydavateľská prvotina *Celadon*, ktorú napísal v Prešove a vydal v Bardejove roku 1594, a sobášna báseň *Anser nuptialis* vydaná v Košiciach roku 1618. Latinským názvom predloženej práce *In ilicis umbra ...* Balegová vhodne signalizuje Bocatiovu súvislosť so vzorovým rímskym bukolikom Vergiliom.

Text monografie má jasnú tematicky vedenú kompozíciu. Prvá kapitola (s. 7 – 28) uvádza do problematiky a do literárno-estetických resp. literárno-historických vzťahov. Druhá, ústredná analytická kapitola (s. 29 – 132) sa venuje básni *Celadon*, jej protagonistom, básnikovej práci s motívmi, kompozíciou a výpožičkami a uzatvára porovnaním s politickou eklogou Štiavničana Pavla Rubigalla *Satyriscus* z roku 1544. Tretia kapitola (s. 94 – 132) obsahuje dôkladný rozbor básne *Anser nuptialis*. V ďalších kapitolách o poeticko-rétorickom aparáte (s. 133 – 138) resp. o metrike (s. 139 – 145) sa autorka rozhodla zhrnúť svoj výklad a neviest' ho do špecifických ezoterických polôh. Šiesta kapitola práce obsahuje kópiu

a prepis latinského textu i prízvučný, filologicky orientovaný preklad (s. 147 – 173), ktorý sprevádzajú osobitne číslované vysvetlivky. Stručným *Záverom* napokon autorka uzatvára svoj preklad i výklad a ukazuje, že medzi našimi tvorcami latinskej humanistickej bukolyky má pevné miesto aj Ján Bocatius.

Počet odkazov pod čiarou dosahuje číslo 455; dá sa charakterizovať ako pomerne vysoký. Bibliografia (s. 194 – 209) obsahuje vyše 180 položiek a ponúka dobré východisko pre prípadné hlbšie štúdium. Autorka pamätala na komfort čitateľa, ktorému slúži zoznam použitých skratiek a abecedne radený menný register (s. 209 – 218). Osobitne treba vyzdvihnúť 10 kvalitných reprodukcí v obrazovej prílohe.

Práca je napísaná dobrým neutrálnym odborným štýlom, preto výklad vyznieva presvedčivo. Minimum jazykových chýb potvrdzuje, že spracovaniu témy bola venovaná primeraná pozornosť. Revíziu si však iste zaslúži preklad (s. 148 – 173). Musí viac rešpektovať prirodzený rytmus, nie umelý. Prinajmenej refrén druhej eklogy *Vzmáhaj sa, ňáriovský rod a aj rod turzovský, stále* (s. 167) si zasluhuje kritické prepracovanie. Ťažko sa v ňom dá odhaliť rytmus, s ktorým ráta autorka.

Celkovo konštatujem, že Mgr. Jana Balegová, PhD., predložila prácu, ktorá jednak plne zodpovedá jej filologickej odbornosti, jednak metódami neolatinistiky rozoberá dve doteraz literárno-vedne nepovšimnuté eklogy. Jej habilitačnú monografiu *In ilicis umbra ... Ján Bocatius ako bukolik* preto hodnotím ako primeranú, ako výkon, ktorý oprávňuje priznať jej stupeň docenta v príslušnej vednej oblasti.

V Bratislave 1. februára 2017

prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.